ómisk." Þessi Kants heimspeki hafði gott áhrif á mentun siðafræðinnar, því hann vakti hreina virðingu fyrir skyldunni, sem er eitt og alt. Hann kallaði skyldubodið "Kategor. Imperativus" því það býður skilyrðislaust, þessvegna hafði hann mikil áhrif á tímann, sem sjerstaklega birtist; hann vakti á ný skyldutilfinninguna í skyldunni, hina hreinu siðferðislegu nauðsyn, og það er það merkilegasta í allri hans kenningarbyggingu. Annmarki hefir átt sjer stað, sem kristindómurinn leiðir [illegible] kærleikanum til lögmálsins, hverfur ekki hjá Kant. Hann segir, viljinn því ekki beinlínis sjálfum sjer, þó hlýði hann lögmálinu og gjöri sig undirgefinn þess. Hjá Kant er siðferðislögmálið í stríði við mannlega náttúru, sem lætur það ekki í við mannlega náttúru. Í kærleikanum, eptir kristindóminum, á það siðferðislega að samþýðast mannlegri náttúru, svo það gjörir frá manninum sem og hans vilji, og er hans hugarlögmál.— Eins kemur vendur siðafræði Kants [illegible], af því hún leggur skynsemina til grundvallar einúngis, en varast hugmyndina um guðlega opinberun. Guðsvera var hinni skynseminni eilífur leyndardómur, það eina vissa var hin bjóðandi skynsemi. Eptir kristindóminum hefur það siðferðislega sína dýpstu rót í trúnni, hjá honum vantar hina æðri hluta, nl. hugmyndina um trú, von og kærleika. Í Guðfræðinni verður Kants siðafræði "Pelagianismi", hann stendur á sjónarmiði lögmálsins, það er eitt og alt, að maðurinn álítur sig sjálfum sjer nægjandi; lögmálið býður skilyrðislaust og úr að hlýða, og vænt að gjöra það. Á þessa ófullkomnu hjá Kant, hefur "Schelling" og Hegel ráðið bót á. Eptir Kant gat maðurinn ekki talað nema verandi skynsemi hinir utan manni; Kant hafði ekki hafið sig til skoðunar þeirrar, að það væri gjört til í skynsemi [illegible], heldur einúngis "subjectiv" í manninum. "Schelling" og Hegel hafa kennt, að þeir sýndu að skynsemin væri ekki einúngis "subj.", heldur og verandi hinir utan manninn, í gjegnum alla tilveruna liggur guðleg hugsun, skynsemin helst hinni, þó í æðstum skilningi sem í manninum. Eptir kenni eiga menn að læra og gjöra hana með aktar skynsemi. Þetta breytir skoðuninni í siðafræðinni: Eptir kenningu er hin skynsemi uppspretta alls vizku og als gæða, við eigum eins og að guðinn setur alt það góða uppsprettu heiminum [illegible] sem er maðurinn að vizku. Eptir Hegel og "Schelling" eigum vjer einúngis að hinna skynsemina, og það gæða hinir utan [illegible]. Með þessari skoðun hjemust maðurinn við því, sem heiminum er í raun og veru, því hjer hitta menn þeirri hugmyndina um siðferðislegum fjelagsskap, þannig það gæði hefur tekið sjer bústað. Siðafræðin verður því að hafa þetta alkap hinir ungum, að þó það gæða sje hafa, og maðurinn eigi að grundvalla það í heiminum, þá er það á hinn bóginn andið til og verandi í undan skapferli hans einstaks manns.— Þegar menn spurja á hvernig þetta gæða sje háttað?, þá svara kristindóminum: það er andsætt því sem Krists, alt svo sem manneskjur hafa ekki unnið, það er það nýja líf, sem heiminum hefur veizt í endurlausnarverkinu Krists (í kristindóminum). Kristindómurinn hefur skapað þann sanna kjarna í ríki heimsins, þá sameiningarandi, sem að skapar helsam fjelagsskap á einsann hátt, er andi kristindómsins. Hinir siðferðislegu kraptar, hú mikla meir megnað, af því þeir hitta þetta gæða hinir utan sig í kristnu fjelagi. Kraptar hans einstaks, manda megna lítið að fremkvæmd hins gæða væri einúngis komin undir því einum-is. Endurlausnin hefur breytið vald þess manda, síðan syndina í nátt sinni, þessvegna er hinn verulegi sinni vorin því hinn gæða er mett nomm, og því er trúin manneskjur teygna at vinna (skapta og signa og hjálpa og venta niður og gæðir).—

7. grein.— Frjálsræðið.—

Leyndómunum um frjálsræðið er mótsögnin í siðafræðinni; öll hin siðferðislega skoðun verður eptir því sem frjálsræðið er skilið. Í ítiringviðsverki (mekaniske) þýðingu, er frelsið hæfileikiir til að verða áhrifum útta áður útilhnú (negativ), óbundið sjálfsvald og skapsemi; í þessu hjeruni ollum þeim þau Spinoza "causa sui" og ea res libera dicitur, quæ ex naturæ sua legit. determinatur." Kant kallaði það hæfileikir, til að byrja nýja skapsemi. Fiche, hæfileika til að ákvarða bindandi tilveru náttúrunnar. Frelsið, í ítiringviðsverki þýðingu, er ekki áhrifanlegt skeið, heldur er það líf sem er í hreyfingu og ákveður sig sjálft; það er framkvæmandi hreyfing, væri það ekki framkvæmandi hreyfing, þá væri það ekki sjálfsvald. Hugmyndin um frelsi í þessum skilningi helst saman við hugmyndina um anda: að vera frjáls, því í hugsuninni er frelsið fólgið. Í þessum skilningi er frelsisrjettið eins víðkunnt og ríki andans.—

8. grein.

Viljinn er frelsið í þrengri merkingu, þegar þetta vald til sjálfræðis ákvarðar sig til þess að skaðfesta sig sjálft, þá birtist það sjer eins og vilji. Viljinn er frelsið tilleiðið eða sjálfskaðfesting frelsisins, þegar frelsið setur sig sjálft. Viljinn gjetur ekki aðgreinst frá skynseminni, því það frelsið vill framkvæma, verður að vera þess eigið innihald, sem tengur hugur. Í hreifunnum er þessi máti meðvitundarlaust, rekandi ásókn: Viljinn lætur sig í ljósi í athöfnunum, þarsem vilji er ekki, þar er einúngis vithvötir, t. d. í ríki náttúrunnar, þar sem viljinn ekki drottnar, heldur tómt lögmál;———

9. grein.

Þegar menn aðgreina eðli frelsisins, sem vilja, þá verða menn að aðgreina hið sanna eðli viljans og hina ýmsu opinberun þess, eins og framið hans hið eptirvinnd. Með þessu móti komast menn að því, að viljinn, eins og hann birtist í reyndinni, samsvarar ekki sínu eigin hvaming. Viljinn verður að aðgreina í hugmyndinni, frá því sem hann birtist í reyndinni. Viljinn í hugmyndinni (þ. viljinn í hugvind sinni) verulegur vilji, viljinn skoðaður innsærið, er maðurinn sanna frelsi, en ákærið er hann ófrjálsari og ófullkomnari (ófullkominn) eptirmynd. Hinn verulegi vilji er uppsprettulind hinns sjálfsa, hann er dýpsta frelsisins sem hinn sprettur af, hann innibindur alt hið gæða, sem á að framkvæma hinir skapsemi hinns takmarkaða vilja. Þó hann komi ekki allur í ljós, þá liggur hann niðri og er [illegible]. Samkvæmt sínu verulega frelsi, er maðurinn algjörlega frjáls, sem eptir sínum jarðneska vilja, er hann bundinn meir eða minna ófrjáls; að maðurinn sje samkvæmt sínu sanna eðli frjáls, það sá Kant, og sannaði það af kröfunum siðferðislögmálsins. Lögmálið mundi ekki gjöra þessar kröfur, ef þeim væri verulegt ómögulegleiki, til að fullnægja þeim, jafnvel hjá glæpamanninum hættir lögmálið ekki að gjöra kröfur; þetta sýnir að maðurinn í sínu innsta eðli er algjörlega frjáls. Kant sannaði þannig hið verulega frelsi af siðferðislegri nauðsyn; en það er líka hugsunarnauðsyn, sem einnig sannar frelsið. Þegar menn leggja til grundvallar mannlegt frelsi í frelsislífinu, eins og það er í raun og veru og reyndinni, hjá vitrustu og frjálsustu og bestu mönnunum, gjöra menn af því, þeirri skoðun samþætt um manneskju sanna, frjálsa, helga vilja. Þegar menn hugsa um ófrelsi manna, og sjá að það er meir eða minna bundið, þá bendir það til, að maðurinn eptir eðli sínu er verulega frjáls. Ófrelsi er því að eins, að frelsi er til, maðurinn gjæti ekki vitað sig ófrjálsann nema með því, að hann í sínu innsta eðli er frjáls og óbundinn. Sá vilji manns sem birtist honum daglega, er annar enn sá, sem heyrir til hans sanna eðli, hann er einúngis skuggi og óskýr eptirmynd hinns, enn ber þó vitni um eitthvað æðra sem liggur til grundvallar;——— Þannig er uppspretta frelsisins í manninum, þó hún gjæti ekki algjörlega komið fram. Ef þjer viljið nú ásamt mjer, skoða leyndóminn ritningarinnar og kirkjunnar leyndóminn, þá skulum við skoða þetta eðli og ætur frelsisins. Ritningin segir, að maðurinn sje skapaður í Guðsmynd, og nýjatestamentið skoðar þetta (Jak. 3.9: 1 Kor. 11.7.). Þessvegna er maðurinn í eðli sínu frjáls, enn þessi mynd er aflöguð í syndafallinu. Þannig mæti er sú leyndómur [illegible] kirkjunnar, að "substantia" mannsins sje [illegible]. Af náttúrunni er maðurinn ófrjáls fallinn í þjónustu syndarinnar. Það er vitnisburður sem kirkjan þessi ant, til að koma fram með sínar uppörfanir og leyndóminn og setningar, og til að taka með þessi atriði viljans sins og hennar áhangendur: Enn hvað vitjast ítur um dýpt viljans, jafnvel viljinn eins og hann er í eðli sínu upprunalega góður; er þá viljinn eins og hann birtist hjá ófullkomnum manni, breiskur og ófullkominn? Eptir eðli hins innra manns vill maðurinn hið góða sjer, því þar er hann algjörlega frjáls (— af hann skiptir á annað borð samkvæmt um frelsi og gjörir og velja og vilji eðlis síns)— því hann gleðst af lögmáli Guðs; hin ytri samsvarar þar ekki, það er stríð á milli þeirra, manninum er þar tvískipt (Ró. 7, 22.). Kristur sjálfur hafði ekki þessum innri, það er stríð á milli þeirra, hjá honum er ekki nein barátta á milli þessara tveggja vilja hans. Krists sá tvo vilja í vissum skilningi, enn hjá honum er ekki nein barátta á milli þessara tveggja vilja hans; og hann jarðneski vilji er honum ávalt samhljóða verulegi vilji hjemur eðlið hann í hinnesta skilningi, og hann jarðneski vilji er honum ávalt samhljóða og því reyndin samhljóða hugmyndinni, þannig t. a. m. eins í freistingunum. Þarsemir hann sig samhljóðann lög-gjafinn. Þessa skoðun á viljanum hefur fyrst kristindómurinn leitt í ljós, hin eldri tíðar bráðst þekkingu á leyndardómum frelsisins. Kristindómurinn á hinum ytra og innra manni. Maðurinn var tekinn eins og leyndardómur frelsisins. Kristindómurinn leiddi fyrst í ljós að allir væru jafnt skapaðir til frelsis, þar allir væru skapaðir í Guðsmynd, jafnt sá hæsti og hinn vitri, af þessu sprettur, af þessu sprettur líka hin almenna mannelska. Í heiðninni er þannig máti þetta ekki. Grikkir eru gagnstæðir Gyðingunum og öllum öðrum þjóðunum um þetta,